

**Rvperti Ab||batis Monasterii || Tvitiensis Ordinis S.
Benedicti The||ologi antiqui, Opera duo, ut egregia sanè,
ita diu desiderata, multoq[ue] || labore perquisita, ac
sumptu haud ita modico ...**

Rupert <von Deutz>

Colonia, M. D. XXVI.

VD16 R 3796

Rvperti Abbatis Tvitiensis De Glorificatione Trinitatis, & processione sancti
spiritus. Liber .V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71860](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71860)

FRVPER TI ABBATIS

T VITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRI,

nitatis, & processione sancti spiritus. Liber .V.

¶ Beo quod Salomon in parabolis loquitur, turris fortissima no-
men domini, ad ipsam currit iustus & exaltabitur, & quod
ille sit iustus, qui ex fide huius nominis iusti-
ficatur. Caput .I.

PES NOSTRA IMMO ET CORO-
rona spei nostræ tu es, o nomen domini, nomen patris &
filij & spiritus sancti; corona (inquam) spei, sicut Propheta
dicit: Dñe excelsum est brachium tuum, deus sabaoth coro-
na spei, quæ ornata est gloria. Quid enim aliud quàm te
speramus aut sperare debemus, dum loquendo aut scri-
bendo nomen tuum prædicamus & glorificamus? Quid
(inquam) aliud sperare debemus, nisi quod diligentes me-
men tuum, in te gloriabimur? Nam gloriabuntur in te
(ait Psalmista) omnes qui diligunt nomen tuum. Et sapien-
tia dicit: Turris fortissima nomen domini, ad ipsam currit
iustus, & exaltabit. Quis uero iustus uel unde iustus? Nun-

Corona spei
nostræ Trinitatis.

Psalm. 1
Prouer. 18

Psalm. 142
Rom. 3.
Abac. 2.
Gene. 17
Rom. 4

quid ex operibus? Nempe si de operibus agitur, refragatur Psalmista, dicens: quia non ius-
tificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, consonante Apostolo, cum dicit: quia ex ope-
ribus non iustificabitur omnis caro coram illo. Vnde ergo iustus? Ex fide, quia scriptum est,
iustus autem ex fide uiuit. Abraham ex fide iustificatus sicut scriptura dicit: creditit Abra-
ham deo, & reputatum est illi ad iustitiam; deinde (sicut memorauimus) mysterium sanctæ
trinitatis in tribus angelis uidere & suscipere meruit. Et nos igitur in hac spe iustitiæ glo-
rificemus te o nomen domini, & hoc nobis sit currere ad turrim fortissimam, & exaltari,
quod fidelem contendimus ædificare sermonem super fundamentum fidei, taliter ut tur-
ris esse possit in auxilio oportuno, spesq; ista firma sit.

¶ Beo quod ad Moysem incipiens loqui deus: hec (inquit) dices filijs Is-
rahel: dominus deus patrum uestrorum, deus Abraham, & deus Isa-
ac, & deus Jacob misit me ad uos, & de nomine Adonay, quod no-
men meum (ait) non indicaui eis. Caput .II.

AD Moysem deus incipiens loqui, sic inter cætera dixit. Hæc dices filijs Israhel:
Dominus deus patrum uestrorum, deus Abraham, & deus Isaac, & deus Ia-
cob, misit me ad uos. Hoc nomen mihi est in æternum. Et alibi ad eundem di-
cit. ¶ Ego dominus qui apparui Abraham, & Isaac, & Iacob in deo omnipoten-
te, & nomen meum Adonay non indicaui eis. Illic subaudiendum est, sicut indicabo tibi.
Quandam enim gratiam spiritus sui tunc dabat dominus Moyfi, scilicet operationem uir-
tutum quæ nõ dederat siue indicauerat patribus illis. Neq; enim illæ uirtutes eiusmodi operati
sunt, sed sola fide gloriosi fuerunt. Hoc qui perpendit, nimirum rite intelligit hoc dictum,
& nomen meum Adonay non indicaui eis. Itemq; illud quod Esaias ubi præmisit, ubi est
qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui: protinus subiunxit: Vbi est qui posuit in
medio eius spiritum sancti sui? & subinde: Spiritus domini ductor eius fuit. ¶ Hec (inquã)
rite intelligit qui hoc perpendit, quod Moyfes pro ratione uel necessitate temporis, quia
non dimissurus erat Pharaon populum, nisi in manu forti, gratiam istam accepit à spiritu do-
mini, scilicet operationem uirtutum, quam Apostolus medio scilicet quinto loco ponit in
ordine nouem charismatum eiusdem spiritus sancti. Nimirum per istam gratiam, per ope-
rationem uirtutum, nomen suum deus indicaui Moyfi, & per Moysem omnibus nobis,
scilicet Adonay: quod nos generaliter dominum dicimus, ait beatus Hieronymus. Hinc
est illud quod Esaias loco supra memorato, cum dixisset, ubi est qui posuit in medio eius
E 3 spiritum

Exo. 3

Exo. 6.
Nomen meum
Adonay non
indicaui eis.

Esa. 63
Cur Moysi po-
rius q̄ prioris
bus patribus
data e operatiq;
uirtutum
i. Cor. 12

sp̄m sancti sui, ut aperiret qualem spiritus sancti operationem illic intelligi uelit, protinus ait: **Ela. 63** Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio maiestatis suae, qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum, qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem, quasi animal in campo descendens. Et interposito, quod iam supra diximus: Spiritus domini ductor eius fuit, rursus ait. Sic adduxisti populum tuum ut faceres tibi nomen gloriae.

¶ Non fuisse diminutionem glorię vel meritis patribus illis, quod dixit, et nomen meum Adonay, nō indicauit eis. **Caput .III.**

Vid proinde dicemus: Nunquid patres sancti Abraham, Isaac & Iacob, pro eo minoris sunt glorię uel meriti quā Moyses, quia nomen suum Adonay non indicauit eis: indicauit autem Moysi in conspectu Pharaonis & Aegyptiorum ceterorumq; gentium per operationem uirtutum. Vnde Psalmista ca-

Psal. 76.

Exo. 9
Maxia fides
prior: patrū

1. Cor. 14.
Heb. 11

Exo. 3.

Exo. 6.

Fides Moyfi
ad aquas con-
tradictionis.
Num. 20

Heb. 11

Rom. 4

Gal. 3

Gen. 21

Exo. 3

Matth. 22.

Rūso Chri cō-
tra sadduceos

Aec (inquit) dices filijs Israhel: Dñs deus patrū nostrorū deus Abraham, & deus Isaac & deus Iacob misit me ad uos. Huius loci memor dñs respondit tentantibus Sadduceis, qui dicunt non esse resurrectionē. De resurrectione autē mortuorū non legistis, quod dictum est à deo dicente uobis, ego sum deus Abraham & deus Isaac, & deus Iacob: Non est deus mortuorum sed uiuorum. Omnes enim ei ui-

uunt. ¶ De qua eius respōsione nonnulli dubitare solent, quasi nō satis fecerit pro astruenda resur-

da resurrectione contra illorum sectam siue hæreticam opinionem. Aiunt enim quod etiam si mortui non resurgant, nihilominus uera & firma sit sententia, non est deus mortuorum sed uiuorum, omnes enim ei uiuunt. Quid enim? Nunquid Petrus & Paulus, quia nondum resurrexerunt non ei uiuunt? Nonne cum in corpore essent, cupiebant peregrinari à corpore & praesentes esse ad deum, iecirco ut uerius uiderent? Hæc quæstio difficiliter soluere tur, si Sadducæi sic dicerent, nõ esse resurrectionem corporum, ut saltem spiritum siue animam post depositionem corporis uiuere faterentur. ¶ At illi neutrum fatentur. Hinc est illud in actibus Apolorum: Sciens autem Paulus, quia una pars est Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamauit in concilio: Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo. Sadducæi enim dicunt, nõ esse resurrectionem neque angelum: Pharisæi autem utrunque cõsitentur. Factus est autem clamor magnus, & surgentes quidam Pharisæorum clamabant, dicentes: Nihil mali inuenimus in homine isto. Quid si spiritus ei locutus est aut angelus? Igitur quia sadducæi sic negabant resurrectionem corporum, ut nullam post corpora crederent esse uitam aiarum, pulchre et rationabiliter dominus sic asseruit, uitam esse post corpora, ut simul assereret esse resurrectionem corporum. Concesso namque, quod necessario concedi oportebat, dixisse deum, ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob: pentatheucum quippe Sadducæi suscipiebant simulque assumpta hac sententia, quæ refelli nõ potest, nõ est deus mortuorum sed uiuorum, conclusio sequeretur, esse resurrectionem mortuorum. Quia sicut incõueniens, immo & impiũ est, dicere deũ mortuorum, sic nihilominus absurdũ est & impiũ, dicere deũ semiuuorum siue deũ semimortuorum, quod cõsequitur, si à uiuentibus animabus corpora nõ resurgunt.

¶ De capitulo prophete Osee, & locutus sum aut dominus super prophetas, & in manu prophetarum assimilatus sum, quomodo sancta trinitas in istis patribus assimilata fuerit, in Abraham deus pater, in Isaac deus filius, in supplantatiõe Iacob deus spiritus sanctus. Caput V.

Audare nõ sufficimus uiros tam gloriosos, secundũ fidẽ parentes nros Abraham Isaac & Iacob: quibus tam multã fecit gloriã trinitas deus, ut sub nominibus eorum nomen suum designari dignaretur, pater & filius & spiritus sanctus. Quid nomen manifeste nõ dũ portare poterat mũdus. Reuera tres isti sunt pphetæ, de quibus maxie in Osee dixerit idẽ deus. Et locutus sum sup pphetas, & ego uisionẽ multiplicauit, & in manu pphetarum assimilatus sum. Dicendũ ergo, quõ uel quibus rebus gestis in manu pphetæ Abraham, deus pater, & in manu pphetæ Isaac, deus filius, & in manu pphetæ Iacob, cooperante matre Rebecca, deus spiritus sanctus assimilatus sit. Abraham pater excelsus, Abraham pater multarũ, subauditur gentiũ, interpretatur. Et quia pater ueraciter excelsus, nisi deus pater dñi nri Iesu Christi, pater misericordiarum (ut ait Apłus) & deus totius cõsolatiõis: Et quis ueraciter pater multarũ gentiũ, nisi idem deus p gratiã, pater omniũ nrm ex quacũque gente credentiũ: Hic antiquã sibi cõiunxit ecclesiam: Etenim ecclesia secundũ fidẽ, ab initio usque ad natiuitatẽ dñi nostri Iesu Christi secundũ carnẽ, cõiunx eius extitit & hũc filiũ uirgo fidelis, ex spũ scõ cõceptũ, illi peperit, lõge añ pmissum, diu expectatũ. Nõne huic simile fuit, quod Abraham ex sterili cõiuge Sara, diu expectatũ unigenitũ Isaac in senectute suscepit: Denique in Sara, quod nomẽ interpretat princeps, recte intelligit fides, cuius principatus añ deũ magnus est. Et in ancilla Agar, quod interpretat aduena, intelligit lex, quæ prius in seruitute generauit, & nihil ad perfectũ adduxit, quã nasceretur secundum carnem dei filius ex libertate fidei. ¶ Isaac risus interpretatur, & quis talis risus, ut est dominus noster Iesus Christus, dei filius: In natiuitate & ante natiuitatem illius Isaac, in nouissima promissione, riserunt ambo parentes eius: amplius autem mater, quæ nato illo dixit: Risum mihi fecit deus, Quicunque audierit, corridebit mihi. Nõne illud simile est huic, quod nato dei filio ex utero uirginis, mater superna Hierusalem risit. Risit enim, id est, cantauit gloriã deo in excelsis, & cantando gaudium suum gaudium nostrum, & risum magnum hominibus bonæ uoluntatis euangelizauit. Huic proprio filio suo deus non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, & ex

z. Cor. 5
Phil. 1
Sadducæi ne
quæias neque
angelos uiue
re putant
Act. 23

Osee. 12

Abraham, de
um patrem si
gnificat.
z. Cor. 1

Sara

Heb. 7
Isaac, deum fi
liũ præsigna
uit.

Gene. 21

Luca. 2

Rom. 8

Gene. 22
Iacob deū spi-
ritum sanctū
præsignauit.

Iohā. ij
Rom. 9

Melior exerci-
tatio Iacob q̄
Esau.

j. Tim. 4

Gen. 27

Vestes bonæ,
quas induit Ia-
cob charisma-
ta sunt spiri-
tus sancti.

j. Cor. jz.

Esau Iudæi cū
populum Ia-
cob gentes p̄
signauit

Psal. 46

Malach. j

abundanti est astruere. Notū quippe est omnibus, quod per istum assimilatus fuerit in eo, quod Abraham illum suum unigenitum deo iussus in holocaustum obtulit. Iacob supplantator interpretatur. Et quis ita supplantator, ut est spiritus sanctus? Nec enim indecens est deo supplantationis uerbum, præsertim cum in Psalmo scriptum sit: Exurge domine, præueni eam, & supplantata eum, subauditur populum Iudaicum, ut auferatur eis, & alijs detur, non solum illud quod per similitudinem timuerunt, dicendo, & uenient Romani, & tollent nostrum locum & gentem: uerū etiam ea, quæ illoꝝ præcipua sunt, adoptio filioꝝ, & gloria & testamentum & legislatio, & obsequiū, & promissa.

Item de consilio Rebecce, quod ille ad uilem suscepit effectum, præcre intelligimus in eo assimilatum esse spiritus sancti gratiam, & de uersibus ualde bonis, quibus illū induit, & de uersiculo psalms, elegit nobis hereditatem suam, speciem Iacob quem dilexit.

Ca. VI.

Gitur in consilio Rebecce, quod dedit filio suo Iacob, & ille ad uilem suscepit effectum, assimilatum esse recte intelligimus spiritum sanctum. In psalms namque Rebecca in illo facto gratiā spiritus sancti significat. In duobus filijs eius, quarum alter Esau factus est (ait scriptura) uir gnarus uenandi, & homo agricola: Alter autē Iacob, uir simplex habitabat in tabernaculis. Isaac ama-

bat Esau, eo quod de uenationibus illius uesceretur. & Rebecca diligebat Iacob: Exerce te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est. Pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens uitæ quæ nunc est & futuræ. Corporali namque exercitatione seipsum exercebat Esau, & hæc illi sicut ad modicum fuit utilis, ut magno eiulatu flenti tandem diceret Isaac. In pinguedine terræ & in rore cœli desuper erit benedictio tua. Quibus uerbis promissionē utique accepit solius uitæ quæ nunc est. Porro ro pietas, in qua Iacob seipsum exercebat, ad omnia utilis fuit. Promissionem habens uitæ quæ nunc est in his uerbis: det tibi deus de rore cœli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti uini & olei: Promissionem autem uitæ futuræ in his quæ sequuntur. Et seruis ant tibi populi, & adorēt te tibus. Esto dominus fratrum tuorū, & incuruentur ante te filij matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Tali namque benedictione CHRISTVS, qui est uita aeterna, nasciturus promittebatur de semine eius.

Quod uel quale fuit illud consilium Rebecce cū Iacob, in quo supradiximus assimilatum fuisse spiritum sanctū. Nunc ergo acquiesce filij consilij meis, & cætera: usque, & uestibus Esau ualde bonis, quas apud se habebat domi, induit eū. Vestes illæ ualde bonæ, uestes erant sacerdotales: quas ideo scriptura uestes dixit Esau quia primogenitus erat: sed Rebecca illum tali functione dignum non esse sciebat. Secundum mysterium, uestes, cum quibus benedici oportebat filium dignum, sunt illa charismata spiritus sancti, quæ ante commemorauimus ex epistola Pauli apostoli, sermo sapientiæ, sermo scientiæ, fides, gratia sanctorum, operatio uirtutum, prophetia, discretio spirituum, genera linguarum, interpretatio sermonum. Vestes huiusmodi habebat & habet apud se domi, secundum similitudinem Rebecce, gratia spiritus sancti. Quomodo apud se domi? Utique in potestate dandi siue diuidendi, sicut protinus ait idem Apostolus. Hæc autē omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult.

Et primum quidem charismata hæc diuisit, prout uoluit, electōi illius populi Israelitici: deinde uero & electioni gentium, facta commutatione secundum similitudinem illorum geminorum, sicut & in Psalmo scriptum est: Elegit nobis hereditatem suam, speciem Iacob quem dilexit. Hæc enim dicens, mittit nos ad hanc historiam. Quia sicut Esau, qui prior natus erat, a deo reprobatus est, & Iacob dilectus: sic Israeliticus populus, qui prius quadam familiaritate deo acceptabilis erat, postmodum est reiectus: gentes uero, quæ nullam eius cognitionem in primis habuerant eius benedictionem meruerunt uel receperunt, hoc est, quod dicit speciem Iacob, id est, secundum similitudinem Iacob quem dilexit. Esau autem, ait ipse in Malachia, odio habui.

De charismat

De charismatibus spūs sancti, per illas vestes bonas, figuratis, et de mystica caligine oculo:um Isaac benedicientis, et de eo quod dixit Moyses, aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti.

Cap. VII.

In illis uestibus ualde bonis, consilio Rebeccæ matris, ingressus est Iacob ad patrem Isaac, iam non uidentem, ut acciperet benedictionem: Neque enim propter illas uestes benedictionem hæreditate possideret, nisi etiam introgressus ad patrem (sicut iam dictum est) non uidentem, uerba benedictionis ex ipsius ore accepisset. Similiter cum supradictis sancti spiritus charismatibus, omnis uir simplex, habitans in tabernaculis, omnis uir fidelis spem habens in uerbo promissionis, qualium ex optimis unus erat Moyses, qui hanc ipsam scripturam mysticam scripsit, ingressus est in gressu fidei, cui omnia præsentia sunt, ad Christum dei filium, quasi non uidentem, id est, in cruce morientem, ubi lumina regia, lumina risum & gaudium secundum nomen Isaac diligentibus se insinuantia, caligine mortis obscurata fuerunt, ut acciperet peccatorum remissionem. Neque enim per charismata illa talem benedictionem, scilicet peccatorum remissionem quisquam accipere potuisset, nisi hic noster Isaac, clausis in morte oculis, illam dedisset. Hoc sciens idem Moyses, fidelissimus in tota domo eius, taliter elocutus eum. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Item, Præcipis ut educam populum istum, & non indicas mihi quem missurus es mecum, præsertim cum dixeris, noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. Ac deinceps, Si non tu ipse præcedas, ne educas nos de loco isto. De isto capitulo (ut uerbis loquar apostoli) grandis nobis sermo & interpretabilis ad dicendum: quoniam (quod in pluribus uerum est) imbecilles (ait) facti estis ad audiendum. Paruuli enim sunt hodieque quam plurimi, quia nondum cognouerunt illa cognitione, quæ perfectorum est, gratiam domini nostri Iesu Christi. Interrogemus ergo fidelissimum Moysen. Quis est sermo iste, quem tu locutus es, aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti? Cum sic percunctatus fueris, puta quod tibi respondeat uerbis huiusmodi, uerbis uiri eiusdem fidei, uerbis fidelis David. Afflictus sum & humiliatus est nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Statimque conuersus ad dominum, Domine (inquit) ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Hoc denique dixisse congruit non soli David, uerum etiam omnibus sanctis. Omnium quippe desiderium erat unum desiderium gemituosum, nasci Christum, uenire saluatorem dei filium, ad dandam benedictionem, ad dandum spiritum sanctum in remissionem peccatorum. Hoc erat illud desiderium. Hinc idem Iacob ad filium suum Ioseph. Benedictiones (inquit) patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum eius, donec ueniret desiderium collium æternorum. Rugiens igitur Moyses à gemitu cordis sui secundum hoc desiderium, Aut dimitte (inquit) eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti. Quid est dicere? Si non dimiseris, si propter peccatum eorum promissionem tuam implere desieris, ut deletis illis, non ueniat semen quod Abraham promissisti, unum est ac si deleas, & plane consequitur ut deleas me de libro tuo quem scripsisti. Nullus enim, nisi ille uenerit, saluari poterit, proinde si non tu ipse præcedas, ne educas nos de loco isto. Quo enim nobis intrare in terram aliquam, nisi ex populo isto secundum promissionem tuam nascatur, qui nos inducat in uitam æternam?

Itē de charismatibus spūs sancti, et quod benedictio, qua noster Isaac nos benedixit gratia sit spūs sancti ex ipso procedentis, et contra Adonorbeltas de mysterio illo mirabili, quod Isaac non ei, cui ipse uoluit, sed ei benedixit, quem Rebecca mater benedictum esse maluit. Cap. VIII.

Mnium charismatū iam supradictorum optimum est odorifera fides, & hæc maxime iuuat, maxime prouexit omnes, quos spiritus sanctus secundū iam dictam similitudinem Rebeccæ donis suis, tanquam uestibus ualde bonis, induere dignatus est. Nimirum undecūque uestibus illis sub custodia Rebeccæ odor ille cōparatus fuerit, quæ scriptura taliter cōmendauit, ut diceret, statimque ut sensit uestimetorum eius fragrantiam, benedicens ait, ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dñs, mysteriū

Accipere be-
nedictionē q
sunt digni.

Nume. 24.
Exod. 32
Exod. 33

Oro Moysi, p
passiōe Chri
in remis. pec.
Hebr. 8

Desyderium
antiquorū pa
trū pro Chri
Psalm. 37.

Gene. 49.

Fidel eminen
tia inter chas
rismata spūs.

mysterium magis placet, scilicet sacramentum fidei, quia ipsa est, quæ suauiore inter omnia charismata spiritus sancti reddere solet odorem nostro sancto Isaac filio dei, ut uiscera sua continere non possit, quin abundantiam effundat tantæ tamq̃ necessariæ benedictionis, tantæ gratiæ spiritus sancti, quæ est remissio peccatorum, quæ de ipso procedit. Factum est quod est mysterio mirabili, ut benediceret, non ei, cui ipse uoluit, sed ei, quem Rebecca mater benedictum esse maluit. ¶ Nonne mysterium in hoc fuit euangelicæ siue catholice ueritatis, qua in uno eodemq̃ domino nostro Iesu Christo, sicut duas naturas siue substantias, ita duas uoluntates, duas prædicamus operationes, alteram diuinitatis, alteram humanitatis? Hoc enim fidei ratio sapit, & multa sunt experimenta, in uerbis ipsius domini nostri. Exempli gratia. Cum secundum uoluntatem humanæ infirmitatis dixisset: nunc anima mea turbata est, & quid dicam, pater saluifica me ex hora hac, protinus secundum uoluntatem diuinitatis sibi met obuians dixit. Sed propterea ueni in horam hanc, subauditur, ut non saluificer ex ea, sed mortem patiar. Pater, clarifica tuum nomen. Similiter secundum uoluntatem humanitatis uidens ciuitatem, fleuit super illam: uoluisset enim illam saluam fieri, unde & dixit, Hierusalem Hierusalem, quotiens uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti. Secundum uero uoluntatem diuinitatis, factus de restibus funiculo, omnes de templo eiecit, dicto quoq̃ exprimens, quid factus significaret. Amen dico uobis (ait) quia auferetur à uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Multa hinc dici poterant contra errorem Euticæ, siue Monothelitarum hæresim: sed nos, quia proposito tenemur, meminisse contenti duarum in Christo uoluntatum siue operationum, pro similitudine Isaac, qui non illi, cui uoluit, sed illi, cui noluit, benedixit: cœpta persequamur.

¶ De operatione uirtutum, quæ magna est inter charismata spiritus sancti, quod secundum illam dictum sit, & non surrexit propheta ultra in Israel, quem nosset dominus facie ad faciem, & quod uirtutes operari, hoc fuerit, indicare nomen Adonai. Cap. IX.

DE operatione uirtutum, quæ gratia magna est in diuisionibus gratiarum spiritus sancti, superius loqui cœpimus, simul memores illius dicti. Ego dominus qui apparui Abraham, Isaac, & Iacob in deo omnipotente, & nomen Adonai non indicauit eis. Post illa quæ hunc iam diximus adhuc dicere superest, quia secundum gratiam istam merito magnificus habetur Moyses, ita ut de illo scriptura dicat. Et non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses, quem nosset dominus facie ad faciem. Sequitur enim. In omnibus signis atq̃ portentis, quæ misit per eum ut faceret in terra Aegypti Pharaoni & omnibus seruis eius, uniuersaq̃ terræ illius, & cunctâ multitudinem robustam, magnaq̃ mirabilia, quæ fecit Moyses coram uniuerso Israel. ¶ Secundum ergo gratiam istam, scilicet secundum operationem uirtutum, & non secundum omnimodam spiritus sancti gratiam, dictum hoc intelligi oportet. Et non surrexit propheta ultra in Israel, sicut Moyses. Alioquin repugnans esse uidebitur uel illi sententia, quam de uno dixit dominus, Amen dico uobis, non surrexit inter natos mulierum maior Iohanne Baptista. Proinde notandum, quod non ita scriptum est, & non surrexit ultra propheta tantus ut Moyses, sed sicut Moyses, determinata etiam qualitate siue modo resurrectionis quo ille surrexit, dicendo in omnibus signis atq̃ portentis. Nam reuera secundum hunc modum nec ipse IOHANNES, nec alius quisquam surrexit sicut Moyses. De quo, uidelicet Iohanne, sic in Euangelio scriptum est. Et multi uenerunt ad Iesum & dicebant, Quia Iohannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem, quæ dixit Iohannes de hoc uera erant. ¶ Forte dicit aliquis. Quid agis de magno propheta, domino nostro Iesu Christo? Nonne saltem ille propheta surrexit in Israel sicut Moyses? Nonne de illo sic dixit & scripsit Moyses? Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dominus deus tuus? Ad hæc inquam, Nimirum si de magnitudine quæritur, sicut ueraciter plus quàm Iona, & plus quàm Salomon hic, ita & plus quàm Moyses. Veruntamen apud curiosos hoies, non hic sicut Moyses. Vnde cum multa mira faceret, cum etiam de paucis panibus multa milia satiasset & diceret eis, hoc est opus dei ut credatis in eum quæ ille misit.

Duae uoluntates & operationes in Christo contra Monothelitas.

Iohan. 12.

Matth. 23.

Matth. 21.

Exod. 6.

Deut. 34.

Quo Iohannes baptista non fuit sicut Moyses

Matth. 11.

Iohan. 10.

Deut. 18.

Matth. 12.

Iohan. 6.

Ille misit. Dixerunt ei: Quod ergo tu facis signum, ut uideamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri mandauerunt manna in deserto. Denique quicquid fecisset aut facere uellet, non esset eis sicut Moyses, nisi eorum & curiosos oculos eiusmodi miraculis pasceret, & ociosos uentres cibo semper impleret. ¶ Itaque quod dixerat Moyses, Prophetā de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dominus deus tuus, pro ueritate naturæ humanæ dictum, recte intelligitur, quia futurum erat: & reuera sic factum est ut filius dei secundum hanc fieret sicut Moyses, id est, uerus homo, sicut in Iob scriptum est, & nos meminimus longe superius, si fuerit pro eo angelus, loquens unum de similibus. Nam in cæteris loqe hic plus quam Moyses. Et ut de charismatibus spiritus sancti coeptum sermonem peragamus: multa bona, secundum omnes eiusdem spiritus sancti operationes siue ministrations operatus est, excepto quod genera linguarum ore proprio non exercuit, quam spiritus sancti gratiam, postmodum Apostolis suis dedit, & in super, re missionem peccatorum per eundem spiritum sanctum solus operatus est.

Quomodo Christus fuit sicut Moyses

Iob. 33

¶ Item de illa gratia spiritus sancti, que est operatio uirtutum, quomodo illam malefici coram Pharaone emulati sunt, & non ualentes subsistere, dixerunt, digitus dei est hic.

Caput .X.

Ræclaram hanc spiritus sancti gratiam, scilicet operationem uirtutum, qua Moyses in ueritate magnus fuit, æmulator nunc usque spiritus mendacii, sicut iam tunc coram Pharaone æmulatus est quoad usque potuit, sicut scriptum est. Dum enim proiecisset uirgam & uersa esset in colubrum: & iterum, cum percussisset uirga aquam fluminis, & uersa esset in sanguinem, ac, cum tertio extendisset manum super aquas Aegypti, & ascendissent ranæ, & operuissent terram: fecerunt malefici per incantationes suas similiter, sed erat mendacium in uisu, quia non erat ueritas in sensu. Quando uentum est ad cyniphe, ut percussio puluere terræ essent cyniphe tam in hominibus quam in iumentis, non solum importunæ uisu, uerumetiam mordaciter molestæ in sensu, non potuerunt stare malefici, & dixerunt: Digitus dei est hic. ¶ Unde miramur, quod efficaciam istam spiritus sancti, scilicet operationem uirtutum, scierunt homines eiusmodi nominare digitum dei: sicut & illud miramur, unde scierit Nabuchodonosor nominare filium dei. Dixit enim: Ecce ego uideo uiros quatuor solutos & ambulantes in medio ignis, & species quarti similis filio dei. Sicut illic, operans tribus magis illis, hanc potentiam digiti dei, scilicet, operationem uirtutum, æmulatus est spiritus mendacii: ita & maxime in illo iniquo æmulabitur, cuius est aduentus (ait Apostolus) secundum operationem Satanæ in omni uirtute & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt, eo quod charitatem ueritatis non receperunt ut salui fierent, & ideo mittet illis deus operationem erroris ut credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. ¶ Nisi enim Pharaoni illi similes fuissent, & (ut uerbis utar eiusdem Apostoli) nisi ueritatem dei in iniustitia detinuisent, quia quod notum est dei manifestum est illis. Nisi inquam propositum haberent, penetrare domos, & captiuas ducere mulierculas, id est, animas miseratas, oneratas peccatis: secundum similitudinem illius Pharaonis, cui propositum fuit, dominum nescire, & Israhelem non dimittere, non mitteret eis, non permetteret ad eos uenire dominus spiritum mendacii, homines mendaces, resistentes digito dei, contra dicentes quoad possunt sancto spiritui, similes magis illis, unde & protinus dicit. Quemadmodum autem Iamnes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt ueritari. Et quid tandem. Insuperbia (inquit) eorum, manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.

Æmulator miraculorum spiritus mendacii Exo. 7. & 8

Confessio de moni de digito & filio dei.

Dani. 3

2. Thess. 2.

Hæretici Pharaoni similes & magis eius Rom. 1
2. Tim. 3

Exo. 7

2. Tim. 3

De trina benedictione nominis domini, quam dominus peracto tabernaculo mandauit Moysi, dicens: sic benedicetis filiis Israel: & de eo quod ait, inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Caput .XI.

Post

Num. 6
Benedictio fi
lior: Iſrahel
ſub nomine tri
nitatis.

Ost exitū Iſrahel de Aegypto, peracto tabernaculo, & perſcripta lege cære
moniar: locutus eſt dominus ad Moysen, dicens. Loquere ad Aaron, & ad fi
lios eius. Sic benedicetis filijs Iſrahel, & dicetis eis. Benedicat tibi dominus, & ad fi
custodiat te. Ostendat dominus faciem ſuā tibi, & miſereatur tui. Cōuertat dñs
uultū ſuū ad te, & det tibi pacē. Inuocabūt nomē meū ſup filios Iſrahel & ego bñdicā eis.
¶ Hic q̄q̄ abſcondit Moyses faciē ſuā, & poſitū habet uelamen ſup eā, ſed in Chriſto (ait
Apoſtolus) id ipſum uelamen euacuatur. Quomodo in Chriſto euacuatur? Euntēs (in
quit) docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris & filij & ſpūs ſancti. Quid nā
eſt præeunte doctrina baptizare gentes, niſi benedicere filios Iſrahel. Deniq; ex quacunq;
gente ſiue natione in Chriſtū credentes, propter hoc ipſam quia credunt, ipſi ſunt filij Iſra
hel, ſicut & filij Abraham. ¶ Ergo tertio hic repetitū nomen domini in uerbo benedictio
nis, incredulo quidem Iudæo partim uelatum eſt, quia non ſic diſtinctū ſiue expreſſum ē,
benedicat tibi dominus pater, oſtendat tibi faciem ſuam dominus filius, conuertat uultū
ſuum ad te dominus ſpiritus ſanctus, neq; eū intendere potuiſſent filij Iſrahel in faciem
Moysi, ſic expreſſa gloria uultus eius, ſed (ut iam dictū eſt) in Chriſto reuelatur. Filij nāq;
Aaron ſummi ſacerdotis, apoſtoli & ſacerdotes ſunt magni pontificis, qui penetratit cœ
los Ieſu Chriſti. ¶ Ipſor: eſt benedicere ſub trino nomine domini, id eſt baptizare in noſe
patris & filij & ſpūs ſancti: ſic tamen, ut ſciant ſe non dutores, ſed miniſtros eſſe benedicti
onis. Hoc eſt quod protinus dicit. Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrahel, & ego
benedicam eis. Qua propter prouidus apoſtolus ſcribens ad Corinthios dicit. Nunquid
Paulus pro uobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Item. Cū dicit quis, e
go quidem ſum Pauli, alius autē ego Apollo, alius uero ego Caphā, nonne homines e
ſtis? Quid igitur eſt Apollo? Quid uero Paulus? Miniſtri eius cui credidiſtis, & unicuiq;
ſicut dominus dedit, Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Itaq; ne
q; qui plantat eſt aliquis, neq; qui rigat, ſi incrementum dat deus. Nimitū hoc ſapere hæc
autoritas ueritatis exigit, qua dicit. Inuocabunt nomen meū ſuper filios Iſrahel, & ego be
nedicam eis.

z. Cor. 3.
Matt. 28

Iudæis uela
men habet
Moyses.

Exod. 34
z. Cor. 3.

Hebr. 4

ume. 6
1. Cor. 1.
1. Cor. 3.

¶ De benedictione qua benedixit Jacob Joſeph filio ſuo ſub trina inuocatione
ſancti nominis, deus in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei, deus qui paſ
cis me ab adoleſcentia mea, angelus qui eruit me de cunctis malis, &
quod ille angelus perſona ſit filij.

Cap. XII.

Enē præterijt me, & retro relictus eſt quidam locus agri huius, in quo theſaur
rum hunc abſconditum eſſe iam ſæpe diximus, id eſt, ſcripturæ huius ſacroſan
ctæ, in qua ſanctæ trinitatis myſterium mirabiliter & ſplendere & latere nunc
uſq; prædicamus, & in inuentione eius oppido latamur, dicentes cum Plalmiſ
ta. Laetabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa. ¶ Cum ægrotaret in
Aegypto pater Iſrahel, & hoc audito, ire perrexiſſet Joſeph, aſſumptis duobus filijs ſuis,
Manaſſe & Eſſraim, poſtmodum ita ſcriptum eſt. Benedixitq; Joſeph filio ſuo, & ait, De
us, in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei, Abraham, & Iſaac, Deus qui paſcit me
ab adoleſcentia mea, uſq; in præſenten diem, Angelus qui eruit me de cunctis malis, bene
dicat pueris iſtis. Sic incipiens, benedixit primū duos filios Joſeph, & deinde, xij. filios ſu
os, ſingulos benedictionibus proprijs. Semel dixit, Deus, in cuius conſpectu ambulaue
runt patres mei: & ſecundo, Deus, qui paſcit me ab adoleſcentia mea: tertio autē, Angelus
qui eruit me de cunctis malis. ¶ Et quis eſt ille angelus, qui eruit eum de cunctis malis, niſi
angelus magni conſilij, deus dei filius: Iſta nanq; perſona, ne dubites quod ſignificetur no
mine angeli qui eruit me, ait, de cunctis malis, iſta inquam perſona in initio malorum cun
ctorum apparuit ei, quando fugiebat Eſau fratrem ſuū dicentem. Venient dies luctus pa
tris mei, ut occidam Iacob fratrem meū. Quomodo illi apparuit? uel quibus ex inditijs di
noſci poteſt, quod hæc perſona, ſcilicet filius dei, fuerit qui illi apparuit? Ait ſcriptura. Cū
q; ueniſſet ad quendam locum, & uellet in eo requieſcere poſt ſolis occubitum, uult de lapid
ibus qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodē loco, uiditq; in ſomnis ſcalā
ſtantem

Pſalm. ij. 8
Gene. 48.
Alius loc⁹, ut
Iacob noſe
trinitatis bñ
dixit filijs Jo
ſeph.

Eſa. 9
Angelus qu
eruit Iacob,
Chriſtus eſt.

Hene. 27

Gene. 28

stantem super terram, angelos quoque dei ascendentes & descendentes per eam, & dominum innixum scalae dicentem sibi. Ego sum dominus deus Abraham patris tui, & deus Isaac, & caetera usque, & ero custos tuus quocumque perrexeris. ¶ Denique magnum hic est filij dei sacramentum, si rite scalam agnoscis, si quid sit dominum scalae innixum rite perpendis. Si quis dem salvo morali intellectu, quo dicere possumus, scalam esse uitae nostrae profectum, & scalae huius latera nostrum corpus & animam, gradus autem eiusdem scalae diuersas esse ascensiones uirtutum; saluo (inquam) hoc morali intellectu generatio domini nostri Iesu Christi per scalam illam debet intelligi, cuius quasi duo latera sunt duo Patriarchae magni scribente Euangelista: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Ad istos namque patres deus, eundem Christum nasci de semine eorum cum iuramento repromisit. Quomodo supremo gradui scalae dominus innixus fuit? Ita nimirum, ut pupillus, id est, absque patre secundum carnem natus in hoc seculo, opus haberet optimo patre & nutricio Ioseph. Igitur angelus qui eruit me (ait Iacob) de cunctis malis, ipse est deus dei filius, ac proinde quia taliter orauit, tertio deum nominans, palam constat, quia sanctam trinitatem inuocauit. ¶ Quod oportuerit in illis antiquorum benedictionibus taceri relatiua nomina quae sunt pater & filius & spiritus sanctus: & sermonem claudi, aut non sic aperte benedicerent, sicut nunc benedicimus vel baptisamus in nomine patris & filij & spiritus sancti, & de eo quod scriptum est in Esaias: Erit uobis uisio omnium, sicut uerba libri sigillati. Ca. XIII.

Scala Iacob i
gnatioe Chri

Mat. 1

Gene. 48

Quoniam igitur in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizamur siue benedicimur, non est hoc recens quod agitur, quia sic fere antiquo quoque tempore in lege, immo & ante legem, benedicebantur, tacitis tantummodo pro temporis necessitate relatiuis nominibus, quae sunt pater & filius & spiritus sanctus. Oportebat enim, ut sermo clauderetur, immo & signaretur. ¶ Hoc etenim quidam eorum, scilicet Prophetarum, ut facerent, iustum sibi fuisse testantur. Esaias cum de isto nomine dixisset; Et clamabant Seraphim, alter ad alterum, & dicebant, sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus exercituum: Et deinde de nomine nascituri Emmanuel, & de uocabulo eius, ac cetera spolia detrahere, festina praedari: plura fuisse locutus, circa finem uisionis hoc sibi iustum fuisse scribit. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. Daniel quoque post uisiones multas & maximas, scribit hoc sibi fuisse praecipuum. Tu autem Daniel, claudes sermones, & signa librum usque ad tempus statutum. Et iterum: Vade Daniel, quia clausi sunt signati quoque sermones, usque ad tempus praefinitum. Et quasi quaereret Daniel, ut quum sunt haec scripta, si debent esse clausa & signata, dictum est ad eum. Pertransibunt plurimum, & multiplex erit scientia. Nunquid uero solis istis & non etiam Moysi & Prophetis oibus hoc intimatum fuit, expedire, ut sub clausura & signaculo loquerentur? Nam propter uel contra illos, qui uerba sacramentorum caelestium, non sicut margaritas honorarent sed potius conculcarent, loquitur Esaias, & pro seipso & pro omnibus. Et erit uobis uisio omnium sicut uerba libri signati. Quem cum dederint scienti literas, dicent: Lege istum: Et respondet. Non possum: Signatus est enim, & caetera usque, peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur. Moyses ergo haec tenens de mysterio locutus sanctae trinitatis, recte & oportune sermones clausit, tantummodo relatiua (sicut iam dictum est) supprimens nomina patris & filij & spiritus sancti. Nec uero solummodo clausit, uerum etiam signauit. Quomodo signauit?

Sermo de Trinitate in uet. test. clausus & signatus fuit. Esa. 6 Idem. 7 Idem. 8 Ibidem. Dani. 12.

Mat. 7
Esa. 29

¶ De eo quod dictum est: Audi Israel, dominus deus tuus deus unus est, & de eo quod protinus subiungit haec tria: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua: & quod dilectio trina sit & una non tres dilectiones, sed dilectio una. Caput XIII.

Deut. 6
Iudaeis liber signatus est

Gene. 1

Audi (inquit) Israel: Dominus deus tuus, deus unus est. Nonne hoc dictum quae si clausi libri signaculum est scienti literas, scilicet Iudaeo proficenti se scire legem & Prophetas. Cum enim librum hunc ingeris illi, ut legat lectionem hanc pluraliter sonantem: faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & rogas eum, ut triu personarum discretionem animaduertat, in uerbis istis, quae protinus sequuntur.

F Et crea

Judæi inexcusabiles sūt, q̄a non credunt i agnum, qui librū aperuit Apoca. 5

Iohan. 10
Idem. 14
Idem. 17

Trinitas etiā in modo diligendi deū exprimitur.
Deu. 6

Lucæ. 10

Et creauit deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem dei creauit illum, masculinam & foeminam creauit eos, benedixitq; illis: cum (inquam) hæc & cætera, quoz aliqua iam pagrauiimus, pponis illi ad legē dū siue ad intelligēdū, dicit tibi: Nō possum taliter legere librū, Signatus est em̄: habens signaculū hoc. Audi Israhel: Dñs deus tuus, deus unus est. Tu autē uis, ut legā deos tres: Hoc ne faciā, uox ista phibet. Cum hoc dicit, signatus est, si gnatus est liber: uerū quidē ex parte dicit, quia sic sibi clausus & signatus est. ¶ Veruntamē inexcusabilis est: Nō em̄ uidit aut uidere uoluit agnū, quē uidit Iohannes, & nos per eandē dem uidimus fidē, librū aperientē, & signacula eius soluentē. Ille agnus solis credentibus, si cut cætera sacramenta, ita & illud, intelligibile fecit, quod tres personæ sūt, & nihilominus unus deus sit. Hoc audiuit uerus Israhel, & hoc audit semp, q̄a nō ē deus extra deū, nō ex tra patrē filiū, neq; extra filiū patrē, sed ego & pater unū sumus, ait filius: & ego in patrē, & pater in me est, & spiritus sanctus quē filius mittit, & qui à patrē pcedit, nūquā extra patrē & filiū procedit: quia uidelicet hæc una substantia trinitatis nequaquā circūscripta est, aut localis, neq; aliud quodlibet accidens in illā substantiā cadit, ut uel à semetipsa possit al terari, sicut alteratur homo à semetip̄o, uerbi gratia, quōdam infans, nunc autē puer aut iu uenis, dudū senex, nunc autē filicernius decrepita ætatis. ¶ Dicit aliquis: Vnde exemplū, quo deus & trinitas in personis & unitas in substantia possit intelligi? Ad hæc inquā, Ni mirum ex eo qd̄ Moyses, p̄tinus subiunxit, sub uelamine uultus sui. Præmissio namq; audi Israhel, dominus deus tuus, deus unus est, p̄tinus ait: Diliges dñm deum ex toto corde tuo & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et quidem litera ista secundum septuaginta interpretes, sicut & pleraq; scripturæ uerba uariantur, quoz translationē Apli & Euange listæ interdū p necessitate t̄pis adimplerunt, ut testatur beatus Hieronymus. Et hinc reor apud Lucam Euangelistā scripta esse quatuor hæc: Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex tota mente tua. Nam secūdū He braicam ueritatē tantūmodo tria sunt hæc: Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Hinc igitur exemplum cape o dilector trinitatis, cultor & amator unius dei. Nōne & dilectio ex toto corde tuo, & dilectio ex tota ani ma tua, & dilectio ex tota fortitudine tua, dilectio est trina & una? Sic deus tuus Israhel, ti nus in p̄sonis, unus est in substantia. Sicut nō tres dilectōes sed una, sic nō tres dñi sed unus. ¶ Quod tres sint operationes unius dilectionis, quas p̄tinus Moyses subor dinauit, & quod prima operatio respiciens ad id quod dixerat: Diliges ex toto corde tuo, sic incipit, eruntq; uerba hæc in corde tuo, & quod hæc operatio uita sit contemplatiua. Caput XV.

Equamur hanc literam, et intendamus diligentius præsentī loco in faciem Moysi gloriosam. Mox enim, ubi dixit: Audi Israhel, dominus deus tuus, deus unus est, p̄tinus adiunxit, hoc quod iam diximus: diliges dñm deum tuū, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua: sic uolens intelligi tres personas unius dei, sicut tres sunt operationes unius dilectionis. Sequamur ergo, quia uere hic est gaudium fidei, sicut gaudium hominis pro in uentione thesauri absconditi. Singulas quippe operationes trina dilectōis, continuo sub ordinauit: ut intelligas, quia non inaniter Israhelē ad audiendū inuitauit, quod dominus deus eius, deus unus sit. ¶ Hæc deniq; sequitur prima dilectionis operatio, respiciens ad id quod dixerat: diliges dñm deum tuū ex toto corde tuo. Eruntq; uerba hæc quæ ego præ cipio tibi hodie in toto corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; confurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine & ostijs domustuar, & cætera usq; caue diligenter ne obliuiscaris dominum qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Nonne in uerbis istis splendida facies Moysi, illam intendit operatio nem dilectionis, quam Israhel dei uitam contemplatiuam nominare consueuit. ¶ In illa namq; hoc agitur quod hic dictum est: diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, dum in corde eius sunt uerba dei, dum meditatur & narrat ea spiritualibus filiis suis, nō sol licitus & turbatus erga plurima, sed sedens in domo sua, & ambulans in itinere, id est, gau dens in

Prima dilectionis operatio
Deu. 6.

Vita contem platiua

Lucæ. 10

dens in secreta cōscia sua, & de uirtute in uirtutē proficiens, recta intētōe dormiens illa dormitione, de qua dicit in canticis anima illa, quæ in omnibus requiem quæsiuit, ego dormio & cor meū uigilat, & de qua Christus in Euangelio: Maria (inquit) optimam partē elegit quæ nō auferetur ab ea. Si quando dilectus dñs deus, quem, taliter diligit ex toto corde suo, uocem suam dederit & pullauerit ad ostium dormientis, dicens: aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: & illa surrexit, ut aperiat ei, id est, prædicando doceat aliquos, ut per fidem introeat & sit in illis, manusq; illius simul stillent myrrhā, ac digiti eius sint pleni myrrha, pbatissima. Hoc nimis est facere quod dictum est, dormiens atque confurgens meditaberis ea, & ligabis ea quasi signū in manu tua, id est, recte uiuendi præbebis exempla, dum uerbis bonis firmiter cohererent, bona opera tua. ¶ Quod si etiam longa & assidua meditatione exercitatus eo usq; profecerit iste Israhel, ut uerba diuina non solum legendo & loquendo, sed in super scribendo tractare possit atq; explanare ad utilitatē commissæ sibi ecclesiæ, hoc nimirum est facere id quod sequitur. Eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine & ostijs domus tuæ. ¶ Huic operationi dilectionis, huic uitæ contemplatiuæ debentur sumptus honorifici de domibus regum, de regionibus gentium, ut uacet agere diem festum, & sanctum terere otium, & tunc maxime in illis qui in hac professione sunt, nauandum est, ut non obliuiscantur, immo diligenter obseruent ppositum suum. Hoc est, qd huic Israheli cōtinuo dicitur. Cuncq; introduxerit te dominus deus tuus in terram, p qua iurauit patribus tuis Abraham Isaac & Iacob, & dederit tibi ciuitates magnas & optimas, quas non ædificasti, domos plenas cunctarū opum quas non extruxisti, cisternas quas nō fodisti, uineta & oliueta quæ nō plantasti: & comederis & saturatus fueris, caue diligenter, ne obliuiscaris dominum qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Est enim sub uelamine literæ hic sensus mysticus. Cum iam per fidem intraueris in terram uiuentium, ad quam prima introductio est sacrarū intelligentia scripturarum: & ppter hoc dederit tibi dñs deus regionēs gentium, & possideris labores populorū, ut custodias iustificatiōes eius, & legem eius requiras, caue ne ingratus sis: caue (inquam) ne cum iustitiæ sumptibus, quos tibi dedit deus, peccato militare uelis.

¶ Secunda dilectionis operatio respiciens ad id qd dixerat: et ex tota anima tua, ipsa est uita actiua, quam sic tradere incipit, dominum deum tuum timebis, & illi soli seruiues, ac per nomen eius iurabis.

Equitur continuo secunda dilectionis operatio, respiciens ad id quod dixerat, & ex tota anima tua. Dominum deum tuum timebis, & ipsi soli seruiues, ac per nomen illius iurabis. Non ibitis post deos alienos cunctarum gentiū, quæ in circuitu uestro sunt, quoniam deus æmulator dominus deus tuus in medio tui, ne quando irascatur furor dñi dei tui cōtra te, & auferat te de superficie terræ, & cætera usq; præcepitq; nobis dominus deus noster, ut faciamus omnia legitima hæc, & timeamus dominum deum nostrum, & bene sit nobis cunctis diebus uitæ nostræ, sicut est hodie. Nōne in uerbis istis splendida (ut supradictū est) facies Moysi illam intendit operationem dilectionis, quam Israhel dei uitam actiuam nominare consueuit. ¶ In ea nanq; hoc agitur quod dictum est: diliges dominum deum tuū ex tota anima tua, dum non uadit post deos alienos cunctarum gentium: quod peccatum est animarum adulerantium, sed dominum deum suum tanq; uirum unicum & legitimum timet, & ipsi soli liberali seruitio seruit, quia timor eius non pœnalis est, quem perfecta charitas (ait Iohannes Apostolus) foras mittit, sed est timor religiosus ac uenerabilis, timor sanctus (ut Psalmista canit) permanens in seculum seculi. ¶ Proinde quod nunc dicit, dominum deum tuum timebis, tanquam repetitionem superioris dicti, quo dixerat: diliges dominum deum tuum cōueniēter accipis. Sicut enim in eo quod dictum est: Initium sapientiæ timor domini, timorem à sapientia non seiungit: immo sapientiæ coniungit, tanq; initiū cōsummationi cuiusq; rei: sic & in isto dum post illud dictum: diliges dominum deum tuum, subiūgit, dominum deum tuum timebis, non à dilectione sermō recedit, sed dilectionis initium siue fundamentum ponit. Alias autem & ueræ animæ deum tāquam uirum diligenti utile est, time re pœnam siue uindictam adulerij: quippe ubi præmissa, non ibitis post deos alienos, cōti-

Psalm. 85.
Can. 7
Lucæ. 10

Can. 5

Deu. 6

Contemplati
uæ uitæ debē
tur sumptus ex
domibus reg
um &c.

Psalm. 104

Deu. 6
Secunda dile
ctionis opera
tio

Vita actiua

1. Ioh 4
Psalm. 78.
Timor & dile
ctio dei, in ani
ma simul sūt.
Psalm. 110.

Deut. 6. nouo subiungit. Quoniam deus æmulator dominus deus tuus, in medio tui, ne quando irascatur furor domini dei tui cōtra te, & auferat te de superficie terræ. ¶ Cætera quæ sequitur, non tentabis dñm deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis, ac deinde cum interrogauerit te filius tuus cras, dicens: quid sibi uolunt testimonia hæc & cerimonie atque iudicia, quæ præcepit nobis dominus deus noster, dices eis: serui eramus Pharaonis in Aegypto, eduxitq; nos dominus de Aegypto in manu forti. Hæc (inquã) & sequentia congrua sunt instrumenta diligentis animæ, tanquam castæ matris familias, quam non deceat curiositas & uagatio oculorum, sed pudor & reuerentia circa intentabilem uirum, & sollicitudo circa domus suæ custodiam, & disciplina castitatis in ædificatione filiorum. ¶ Hæc operatio dilectionis, dignitate quidem secunda, cæterum ordine prima est, uitam exercens actiuam illa autem supradicta, dignitate prima, ordine secunda est, uitam componens contemplatiuam. Non enim post professionem contemplatiuæ descendimus ad actiuam, sed post exercitationem actiuæ, ascendimus ad contemplatiuam. Huic operationi si quid excedit, diu sollicita est, & turbatur erga plurima (quinq; enim sensibus corporis extracta laborat) debetur misericordia, propter hoc ipm, quod bene satagens circa frequens ministerium, esuriem pauit, sitienti potum dedit, hospitem collegit, nudum operuit, in firmu uisitauit, ad eum qui in carcere erat, uenit. Pulchre ergo spem suam intmans filijs suis, dicit in fine sermōis: Eritq; memor nostri misericors dominus deus noster, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius, sicut mandauit nobis.

Vita actiua, dignitate secunda, ordine prima est

Lucæ. 10

Matth. 25.

¶ Tertia dilectionis operatio respiciens ad id quod dixerat, & ex tota fortitudine tua, est aras subuertere, confringere statuas, & hæc operatio Pharæorum corona est, sed modo dissimili, quia non punauerunt gladio materiali.

Caput .XVII.

Deute. 7.
Tertia dilectionis operatio.

Sequitur operationis dilectio tertia, respiciens ad id quod dixerat: Et ex tota fortitudine tua. Cum (inquit) introduxerit te dominus deus tuus in terram quam possessurus ingredieris, tradideritq; gentes multas, percuties eas usq; ad interitionem. Non inibis cum eis fœdus, nec miseraberis earum, neq; sociaberis cum eis coniugia. Quin potius hæc facietis eis: Aras eorum subuertite, confringite statuas, lucosq; succidite, & sculptilia corrumburite: quia populus sanctus es domino deo tuo, & cætera usq;, dabitq; eos dominus deus tuus in conspectu tuo, & interficiet illos donec penitus deleantur. Tradet reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub cœlo, nullusq; poterit resistere tibi donec cõteras eos. Sculptilia eorum igni combures. Non concupisces aurum & argentum, de quibus facta sunt, neq; assumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea quia abominatio est domini dei tui, nec inferes quicquam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. ¶ Nonne in uerbis istis splendida facies Moysi illam intendit operationem dilectionis, in qua ex tota fortitudine sua decertauerunt, & ante aduentum Christi ueteres sancti, scilicet iudices inclyti, reges gloriosi, Prophete splendidi: quorum in hoc certamine Helyas notissimus existit, memorabilesq; Machabæi, & post aduentum Christi sancti Apostoli, ac tam multi martyres gloriosi? Isti nanq; omnes, sicut ex toto corde suo, & ex tota anima sua, ita & ex tota fortitudine sua dominum deum suum diligentes, hæc fecerunt. Aras gentium subuenterunt, statuas confregerunt, lucos succiderunt, sculptilia combusserunt, & sicut ibidem dictum est inter cætera, quæ cuncta hic perscribere nimis longum fuisset, deuorabis omnes populos quos dñs deus tuus daturus est tibi deuorauerunt populos multos per orbem terrarum, ad deuorandum missi, sed deuoratione dissimili. Veteres nanq; sancti deuorauerunt ore gladii materialis: noui autem deuorauerunt ore gladii spiritualis. Si quidem alia fuit temporis illius, & alia est ratio temporis istius: de qua utrorumq; temporum dissimilitudine, secundum causas patiendi & agendi, plenius egimus in opere quod scripsimus de uictoria uerbi dei. ¶ Huic operationi cum corona iustitiæ debetur sedes quoq; iudicij, & autoritas iudicandi, sicut scriptum est: Iudicabunt sancti nationes & dominabuntur populis. Pulchre ergo uerba ista tali fine compleuit. Quasi spurcitiam detestaberis, & uelut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est. Quid nam est hoc, nisi ac si diceret, iudicabis siue condemnabis? Quod quidem nunc facit, partim

Fortitudo, prophetarum, apostolorum & martyrum pro deo contra idola

Sancti nationes iudicabunt Sap. 3.

partim, ubi uidentur ipsi condemnati & pleriq; mortificati: facient aut uniuersaliter in die iudicii, palam ipsi iudices cōspecti sup oēm spurcitiam & omne inquinamentū, & oēs sordes abominatiōnis, ut abijciant eas in locū immundū, in profundum inferni.

¶ Quod secundum similitudinem harum trium operationum unius dilectionis, debeamus iuuari ad intelligentiam, quod pater & filius & spiritus sanctus tres personę & vnus deus sit. Ca. XVIII.

Specabile (ut arbitror) imaginē habemus hic, per quā nobis inspicabilem speculari, & ex parte cognoscere ualeamus splendorē solis æterni. Ecce enim tres operatiōes dilectiōis, nec tamen tres dilectiōes, sed una dilectiō est: Et ecce tria spiramēta hominis, ania & cor, & utroq; fortitudo, nec tamen tres spūs unius hominis, sed vnus spūs est. Sic dei tui, o Irahel, tres personę sunt

Similitudo trinitatis in operē dilectionis

Similitudo trinitatis in operē dilectionis

Pater & filius i diuinis, sicut ania & mens eius in hoie, Prouerb. 8

Pater & filius & spūs sanctus: nec tamē tres dñi, sed vnus est deus. Nonne aliud agit anima, & aliud cor siue mens humana? anima quippe totū corpus uiuificat, & cuncta corporis officia per quinque sensus dispensat: cor autē siue mens in cōspectu animę est, & cū ea graditur, ac pręscribit ei cūctā quę faciat utilia. ¶ Sic quodāmodo deus pater uiuens in semetipso uita est sempiterna: filius autē siue uerbū ipsius in ipso est & in ipso erat, puidens ut faceret cūctā ualde bonā, ita ut dicat ipm uerbū, ipa sapiā. Quando pręparabat cęlos aderā, quando certa lege & gyro uallabat abyssos, quādo æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, qñ circūdabat mari terminū suū, & legē ponebat aquis, ne transirēt fines suos, qñ apē pendebat fundamenta terrę, cum eo eram, cūctā componens. Pene sic de anima architecti, qui basilicā istā siue munitiōnē illā ædificauit, loquatur cor siue mens ipsius, qñ pręcogitabat mensuras longitudinis, latitudinis, & altitudinis ædificij huius, quādo certa lege numerorū distinguebat columnas & intercolumnia, siue turres & interturria eius, qñ eligebat lapides quadratos siue quadrandos quos in fundamēto poneret, cū ea eram, cūctā cōponens. Neq; em̄ aliter ista pręcogitaret, nisi cor siue mens cū ea esset, id est, nisi anima rationalis siue artificiosa existeret. ¶ Sed quid multa? Memento (ait quidā) qđ ignores opus eius, de quo cecinerunt uiri. Omnes homines uidēt eum, & unusquisq; intuetur procul. Ecce deus magnus uincens sciam nrām, numerus annoꝝ eius inestimabilis. Si opus eius, id est seipm̄ ignorat homo: factus em̄ est ad imaginē dei, & iccirco recte dicitur, quasi proprium op⁹ ei⁹, quātōmagis ipm̄ ignorat? Non em̄ ipm̄ sed de ipso cecinerunt uiri, scilicet Moyses iste & ceteri sancti, qui maxime habuerunt sciam dei, hinc quidā illorum dicit: Quis uidit eū, & enarrauit, & quis magnificauit eū sicut est ab initio: Procul uidēt omēs, procul intuetur unusquisq;: procul (inquā) id est, per speculum & in ænigmate: Ut autē uideatur facie ad faciem, pręsentis temporis non est, sed in futuro spes ista reposita est.

Pater & filius i diuinis, sicut ania & mens eius in hoie, Prouerb. 8

Iob. 36;

Ecc. 43.

1. Cor. 13

¶ Quod filius dei & procedens ex eo spiritus sanctus, in eo assimilatus sit quod dicitur dominus Moysi congrega mihi septuaginta uiros, & auferam de spiritu tuo, & tradamq; eis. Caput .XIX.

Atius secundum lectionem pręscriptam tractare poterat de gloria seu claritate uultus Moysi, siue apertione libri quondam signati, sed nos tui nominis o trinitas deus in isto loco thesaurū inuenisse contenti, quod est nostri propositi, recordemur & illud de gloria eiusdē Moysi, quod pūnet ad processionē spiritus sancti. Diximus nanq; superius in quo prophetis & patriarchis, quorū non confunditur uocari deus, scilicet in Abrahamā, Isaac, & Iacob, trinus & vnus deus assimilatus fuerit, nunc scdm̄ hoc mysteriū spūs sancti, promptū est dicere, qualiter in manu Moysi quoq; assimilatus sit. ¶ Crescete gloria Moysi, creuit & inuidia populi, in tm̄ quod Moysi intoleranda res uisa est, & ait ad dñm: Cur afflixisti seruum tuū? Quare non inuenio grām coram te? & cur impositi pondus uniuersi populi huius super me? Et cetera usq; finē at aliter tibi uidet, obsecro ut interficias me, & inueniā grām in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. ¶ Operæ pretiū est animaduertere qđ dicimus, quia Moyses exemplū oīm pręlatorū qui bene pręsunt, nimirā à subditis inuidiā patiebat, ita ut uideret ei tormētū huius importabile pondus: quia cū esset mitissimus super oēs hoies, q morabant in terra, blasphemabat à detrahētib; & murmurātib; tanq̄ hō elatus & glorię nimis audis, in tm̄ ut nec frater ipm̄ Aaron nec soror

Heb. 11

Quō in Moyse assimilata trinitas. Num. 11

Moyse exemplar oīm pręlatorum. Num. 12.

Maria pepercerint illi ab huiusmodi iniuria. Dixerunt enim: Num per solū Moysen locutus est dñs: Nōne & nobis similiter locutus est: Ex uerbis ipsius dicitur ad dñm: In autali ter tibi uidei, obsecro ut interficias me, & iueniā grām in oculis tuis, ne tantis afficiar malis promptū est agnosci, quāta doloris tēpestas in corde eius fuerit. ¶ Et dixit dñs ad Moysen Congrega mihi septuaginta uiros de senioribus Israhel, quos tu nosti qđ senes populi sūnt ac magistri, & duces eos ad ostiū tabernaculi scederis, & facies ibi stare tecū, ut descendam & loquar tibi, & auferam de spū tuo, tradamq; eis, ut sustentēt tecū onus ppli, & non tu solus graueris. Venit igitur Moyses & narrauit populo uerba dñi, cōgregans septuaginta uiros de seniorib; Israhel, qđ stare fecit circa tabernaculū. Descēditq; dñs p̄ nubē, & locut; ē ad eū, auferēs de spiritu qui erat in Moysē, & dans septuaginta uiris. Cūq; requieuisset in eis spūs, pphetauerunt, nec ultra cessauerūt. ¶ Mira pietas dei, mira benignitas Moysi. Quo em̄ alio modo melius satis populo facere potuit, quatenus nō uideret uelle solus gloriai: Sed & hoc par; usum est ei, qđ septuaginta uiros gloriae suae participes habere meruit, nisi etiā oēm pplm optaret, sibi posse in dño gloriari. Cū em̄ currens puer nūciasset ei, dñs cens: Heldad & Medad pphetant in castris: statimq; Iosue filius Num, minister Moysi, & electus e pluribus, diceret: dñe mi Moyses prohibe eos, ad hęc ille. Quid (inquit) amularis pro me? Quis tribuar, ut ois pplus prophetet, & det eis dñs spiritum suum.

¶ Quod partem gloriae Moysi, scilicet p̄phetiam, illi septuaginta uiri acceperunt, non etiam operationem uirtutum sicut Iosue, de quo dixit dominus, & dabis ei patre gloriae tuae, & quod hoc intēderit dicens, do, auferam de spiritu tuo. Caput .XX.

ANtequam huius rei gestę ingrediamur sacramētum iuxta tenorē propositi, quo glorificare proposuimus, a que de filio ut de patre procedentē spiritū sanctū, libet paulisper immorari, hic in sensu literali: quia dñs taliter dixit, & auferā de spū tuo, tradāq; eis, itēq; scriptura dicit, & locutus est ad eū, uidelicet ad Moysen, auferēs de spū qui erat in Moysē, & dans septuaginta uiris. Quid em̄: Nō poterat illis dare spiritum suum, nisi diminueret spiritum Moysi, id est, spiritum, que dederat Moysi: Hoc recte quæreres, si ita dixisset, & auferā tibi. Nunc autē absolute dixit, & auferā, qđ non est aliud, nisi ac si dixisset, & accipiā de spū tuo, tradamq; eis, id est, nō quantum habes tu ex diuisionibus grāe spiritū sancti, sed partē aliquā huius gloriae tuae dabo eis. ¶ Sic em̄ de nomī natissimo Iosue: postmodū ipse dñs dicit: Et dabis ei praecepta cunctis uidētibus, & partē gloriae tuae, ut audiat eū omnis synagoga filiorū Israhel. Et ita factū est. Aque Iordanis diuisae sunt, dicēte dño ad Iosue, hodie incipiā exaltare te, corā omī Israhel, oisq; ppli transiuit per arenē alueū, & hęc fuit pars gloriae Moysi, qui glorificatus est eleuando uirgā suam, & diuidēdo mare ut graderetur filiū Israhel in medio mari per siccū: Pars (inquam) gloriae fuit. Nam in ista gloria, scilicet in operatione tantae uirtutis hoc plus fecit Moyses qđ rursus extēdit manū cōtra mare reuersaq; sunt aquae, & operuerunt curus & equites cuncti exercitus Pharaonis, nec un; qđē superfuit ex eis. Cætera quoq; si memores, ueraciter dicam animaduertis de Iosue, & dabis ei partē gloriae tuae. Non em̄ tantus fuit in omnibus signis atq; portentis, ut fuit Moyses, quæ fecit p̄ eum dñs, corā Pharaone & Aegyptiis, & corā uniuerso Israhel. ¶ Igitur quod dixit dñs, & auferā de spū tuo, & dabo septuaginta uiris, nō aliter oportet intelligi, quā ac si dixisset, & dabo illis partē gloriae tuae, sicut dixit de Iosue. Pars em̄ gloriae Moysi, pphetia fuit, extra quā nihil gloriae uiros illos accepisse scriptura meminit, dicēs. Sūq; requieuisset in eis spūs, pphetauerūt, nec ultra cessauerūt. ¶ Totū qđ dicere molimur, pparatē rei similitudinē demonstrare promptū est. Ecce ignis, cū sit corpus, absq; sui diminutiōe diuiditur, & absq; sui detrimēto sese diffundit, ut quantalibet inde partes auferamus. Sed nunquid ei, uidelicet igni, magno siue exiguo, luminari seu grādi seu paruo, qui pp̄iā auferimus, dū luminaria plurima, prout uolumus, accendēdo quasi partes de uno auferimus: Nimirū quantalibet diuisus in partes, ignis, de quo uis luminari, mutuari tñ luminis detrimēta nō nouit. Sic de isto dñs dicere potuit, auferā de spiritu tuo, tradamq; eis, ac si diceret, de pluribus gratijs, tibi collatis, gratiam unam, gratiam prophetiam impartiar illis.

FINIS LIBRI QVINTI.

Ruperi

Num. .ij
Septuaginta uiris datum de spū Moysi.

Moysi benignitas erga populum

Auferā de spiritu tuo. Quō recte intelligitur

Dabis Iosue partē gloriae tuae. Num. .z7

Iosu. 3.
Exod. .14

Num. .ij

Ignis hęc similitudinem ad dona spūs sa.